

Justis og beredskapsdepartementet

Beaivi/Dato:
28.02.2021

Høringsuttalelse – Forlengelse av midlertidig lov innreiserestriksjoner for utlendinger av hensyn til folkehelsen og midlertidige bestemmelser i utlendingsloven

Norske Samers Riksforbund (NSR) har stor forståelse for at det trengs strenge nasjonale restriksjoner på innreise til landet for å holde smitten under kontroll, og at det dermed behov for å forlenge midlertidige lovbestemmelser for å forhindre importsmitte. NSR er imidlertid bekymret for de langsiktige konsekvensene som stengte grenser kan ha for samisk kultur og for enkeltmennesker i grenseområder der livene leves i grenseoverskridende samiske lokalsamfunn, og mener at det bør opprettes ordninger som sikrer lettelse i innreiserestriksjonene for disse områdene.

Det vises til uttalelse 26/2020 i Samisk Parlamentarisk Råd (SPR), som er det felles organet til Sametingene i Norge, Finland og Sverige. Uttalelsen, som ligger vedlagt, et brev til regjeringene som omhandler Grensehinder og COVID-19 i de samiske områdene. SPR understreker hvor viktig det er for samene som et folk i fire land å kunne samhandle over landegrensene. For kultur, språk, næringer, felleskap og samfunnsliv. NSR støtter SPR når de slår fast at samene har rett til å samhandle som ett folk i et grenseoverskridende perspektiv også under pandemisituasjon, noe som følger blant annet av artikkel 36 i FNs deklarasjon om urfolks rettigheter.

NSR viser til SPR sine eksemplifiseringer av hvordan hindrene for samisk samhandling har negativ innvirkning på det samiske samfunnet. De ber om at regjeringene lager en beredskapsplan for hvordan man skal ta hensyn til samiske interesser gjennom en periode med stadig skiftende tiltak, innreiserestriksjoner og smittesituasjon.

NSR er enig i at det må kunne forventes at statene utreder hva tiltak vil ha å si for eksempelvis samisk kultur og næringer, familieliv eller barn og unges tilgang til undervisning og helsetjenester, og støtter at det lages slike planer. NSR forventer også, i likhet med SPR, at statene harmoniserer planer og lover og forskrifter som omhandler samiske forhold i pandemisituasjonen. Staten bør være i tett dialog med Sametingene om løsninger, også mens det er pandemi.

NSR støtter videre [Samerådet sin uttalelse om COVID-19 og det samiske folk](#). Samerådet er en allsamisk organisasjon der samiske hovedorganisasjoner i alle fire landene er medlemmer, deriblant NSR. De ber statene om å opprettholde og respektere rettighetene til samene på tvers av landegrensene, også i krisetider.

NSR viser til høringsuttalelse levert av sameforeningene Deanu sámiid searvi og Sámi Siida, og vi slutter oss til deres bekymringer for konsekvensene de strengere innreiserestriksjonene har for det samiske grensesamfunnet i Tanadalen, både på kort og lang sikt. Tanaelva med sin statsgrense renner rett gjennom de samiske samfunnene fra Karasjok og ned gjennom Tanadalen, og splitter både familier, slekter, sosiale fellesskap og arbeidsmarkeder mellom to stater.

På tross av statsgrensen, fungerer disse samfunnene langt på vei felles lokalsamfunn på tvers av grensene, slik de alltid har gjort. Folk dagpendler til arbeid og krysser i det daglige grensen for en lang rekke formål. Tanadalen er, som sameforeningene slår fast, ett felles samisk kulturområde. Fellesskapene er viktige for opprettholdelsen av samisk kultur og samisk språk.

Det eksisterer formelle samarbeid mellom helseinstitusjoner på finsk og norsk side, noe som gir samer fra finsk side samiskspråklige helsetilbud for somatisk og psykisk helse på norsk side. Det er bekymringsverdig at samer mister helsetilbud. NSR stiller seg også bak sameforeningenes vurdering av konsekvenser for næringslivet i området, og bekymringene rundt hva det har å si for bosetting, kultur, språk, psykisk helse og samfunnsliv fremover.

Vi har registrert vedvarende lave smittetall i grensekommunene i denne regionen gjennom hele pandemien, både på norsk og finsk side. Regionene de hører til er derimot svært store, noe som gjør at grensekommunene kan bli definert som røde områder selv om smittetrykket befinner seg opp til 500 km unna. Dette taler for at det burde være mulig å kunne definere regionen som et eget grensesamfunn der innbyggerne i perioder med lav smitte kan få unntak fra innreiserestriksjoner og karantenebestemmelser.

Som et minimum mener NSR at Norge bør inngå et samarbeid med Finland for å få til felles unntaksregler i regionen. Finland vedtok i august 2020 egne regler for trafikk mellom grensesamfunnene, som tillot innreise til innbyggere i grensekommunene på norsk side. Reglene er midlertidig opphevet 27. januar på grunn av smittesituasjonen, men Finland opprettholdt unntakene for samisk samhandling. NSR mener at de finske unntakene for grensekommunene var gode unntaksregler som bør kunne være et grunnlag for å sikre et samarbeid mellom landene i grenseområdene. Slike regler kan også vurderes innføres for andre samiske samfunn som fungerer på tvers av statsgrensene.

Gjennom godt samarbeid med Finland vil en også kunne sikre gode løsninger for transit mellom Troms og Indre Finnmark. I februar har vi opplevd spesielt store utfordringer knyttet til at det ikke er lov å kjøre transit, når vi har hatt stengte veier langs kysten på grunn av ras og uvær. I praksis er Finnmark i perioder helt avskåret resten av Norge, og det er stort behov for å finne en løsning i samråd med Finland i forbindelse med dette.

Samisk reindrift utøves over den norsk-svenske grensen. Både Sverige og Norge har sikret at reindriftsnæringen har kunnet krysse grensen i forbindelse med utøvelsen av reindrift. Det er likevel ikke tilstrekkelig for å hensynta reindriftsnæringen og de spesielle familierelasjonene. Det er ikke uvanlig at en ektefelle har sin faste jobb i f.eks. Norge, selv om den andre ektefellen er i Sverige halve året på sesongbeite i forbindelse med reindriften. Flere reindriftsfamilier har derfor behov for å kunne krysse grensen også for ordinære besøk i kjernefamilien, altså utover grensekrysninger i forbindelse med utøvelsen av reindrift. NSR ber Norge og Sverige om å sikre at reindriftsfamilier sikres en rett til å krysse den norsk-svenske statsgrensen i forbindelse med ordinære besøk til nærmeste familie (kjernefamilien).

Mvh.

Runar Myrnes Balto
NSR jodiheaddji | NSRs leder

Vedlegg

Referens: SPR s 26/2020 Gränshinder COVID-19

Ärende: Det samiska parlamentariska rådets uttalande om begränsningar av gränsövergång på grund av coronavirussituationen samt dess inverkan på den samiska gemenskapen

Styrelsen i det samiska parlamentariska rådet har diskuterat verkningarna av coronaviruspandemin och de stängda gränserna på den samiska gemenskapen och uttalar följande

Coronaviruspandemin påverkar den samiska gemenskapen på ett aldrig tidigare skådat sätt. På grund av pandemin har gränstrafiken begränsats vid ländernas yttre gränser under våren och sommaren år 2020. Samerna är ett urfolk som bor inom ett område som sträcker sig över fyra länder: Finland, Norge, Sverige och Ryssland. Begränsningarna som rör gränstrafiken har på ett betydande sätt inverkat på den samiska gemenskapen.

Ländernas skyldigheter mot samerna understryks speciellt i en undantagssituation. Detta gäller samernas rätt till hälsa och liv, bedömning av begränsningarnas effekter och minskning av skador, information och rådgivning på samiska samt beredskap inför kommande pandemisituationer ur samesamhällets synvinkel.

Samerna som ett eget folk och urfolk både ur ett nationellt och ett gränsöverskridande perspektiv har självbestämmanderätt och rätt att leva som ett samiskt folk även i en undantagssituation. Självbestämmanderätten och rätten att delta i beslutsfattande i frågor som gäller en själv bör inte försvagas i undantagssituation eller därefter.

Enligt artikel 36 i FN:s deklaration om urfolkens rättigheter urfolk som delar internationella gränser har rätt att upprätthålla och utveckla gränsöverskridande samarbete och relationer, inklusive andlig, bildande, politisk, ekonomisk och social verksamhet. Länderna ska i samråd med urfolken genomföra åtgärder som underlättar användningen av denna rätt och säkerställa att den förverkligas även i undantagsförhållanden.

Samerna som ett urfolk behöver en beredskapsplan för pandemin, vars syfte är att begränsa skadorna som pandemin orsakar för människans hälsa och för samesamfundet samt säkra kontinuiteten i samesamhällets funktioner så bra som möjligt.

Ländernas skyldigheter mot samerna understryks speciellt i en undantagssituation

1. Samerna har rätt till hälsa och liv. Länderna har skyldighet att skydda samesamfunden mot risker som orsakas av coronaviruset. Speciellt samiska äldre människor som hör till riskgruppen för coronavirus har betydelsefull kunskap om samisk tradition som de förmedlar vidare, och beskyddet av dem är viktigt. I en undantagssituation ska man också säkerställa speciellt att samernas språkliga rättigheter i social- och hälsovården inte försvagas.
2. Samerna som ett folk har rätt till självbestämmande och det är viktigt att dessa rättigheter uppfylls i undantagssituationen och därefter. Med stöd av självbestämmanderätten har samerna som ett folk rätt att besluta om sina politiska förhållanden, att främja sin egen ekonomiska, samhälleliga och kulturella utveckling samt att bestämma om sina egna naturtillgångar och förekomster av dessa, och man ska inte under några omständigheter ta ifrån dem deras rätt till de naturtillgångar som är en grundförutsättning för deras existens. Länderna har skyldighet att i förväg inhämta samernas fria samtycke som grundas på kunskap i frågor som har betydelse för den samiska kulturen, de samiska näringarna eller för grundförutsättningarna för det samiska samhällslivet. Sametinget bör således delta i utarbetandet av nationella beredskapsplaner för pandemin.
3. För att säkerställa att information når samerna i undantagsförhållanden ska meddelanden ges på de samiska språken. Speciell uppmärksamhet ska fästas i kommunikation och information i en undantagssituation, så att samerna får korrekt information, kan förbereda sig inför situationen och därmed påverka spridningen av viruset. Informationen på samiska från myndigheternas sida angående coronaviruset har varit otillräcklig både till omfattning och tidpunkt i coronavirussituationen. Otillräcklig information på modersmålet orsakar en allvarlig risk för hälsan, eftersom personen kan sprida viruset mot sin vilja. Informationen måste också beakta att en del av den samiskspråkiga befolkningen inte är läskunnig i sitt modersmål på grund av samiskans situation i samesamhället. Informationen bör nå även de samiskspråkiga personerna som inte läser samiska. För många myndigheters del har det under coronaepidemin blivit klart att myndigheterna inte har någon plan för information på samiska, vars betydelse understryks ännu mer i krissituationer.

Begränsningarna som rör gränsövergång mellan länderna har på ett betydande sätt inverkat på den samiska gemenskapen

4. Begränsningarna som rör gränsövergång mellan länderna har på ett betydande sätt inverkat på den samiska gemenskapen. Det finns behov av att göra en helhetsbedömning av de stängda gränsernas verkningar för samerna. Begränsningarna har inverkat på samernas familje- och samfundsförhållanden, bl.a. på grund av inskränkningar i rörelsefrihet och avbokade kulturevenemang. Begränsningar i socialt umgänge medför att speciellt personer som hör till riskgrupper är utsatta för ensamhet och andra riskfaktorer för hälsan.

5. Begränsningarna har också inverkat på samiska näringsgrenar, såsom renskötsel och duodji (hantverk) och utövandet av dem. Verkningarna är betydande även inom handeln, servicebranscherna, kultursektorn och sameturismen. Rörelsefrihet är en betydande faktor med tanke på förutsättningarna för att utöva samiska näringsgrenar och lönsamheten för dem.
6. Tillgången på gränsöverskridande tjänster på samiska och på rörlig arbetskraft har hindrats på grund av begränsningarna som gäller gränsövergång. En utmaning för användning av gränsöverskridande social- och hälsovårdstjänster i en krissituation är bristen på en beredskapsplan och avtal för beredskap. Detta påverkar tillgången på gränsöverskridande tjänster på samiska. Begränsningarna för gränsövergång har inom social- och hälsovårdssektorn inverkat bl.a. på arbetskraftens rörlighet och på arbete över gränsen. Detta kan ha en lokal inverkan på tillgången på social- och hälsovårdstjänster på samiska på grund av brister i samiskspråkig arbetskraft. Gränsöverskridande småbarnspedagogik, undervisning och utbildning på samiska har mött utmaningar och tillgången på tjänster har till och med upphört tillfälligt på grund av undantagssituationen och begränsningarna i gränsövergång. Man bör bedöma hur besluten inverkar på barn, unga och familjer.
7. Pandemin och de stängda gränserna har inverkat på såväl samarbetet mellan samer över gränserna som det globala samarbetet mellan urfolk. Ett urfolk som delar internationella gränser har rätt att upprätthålla och utveckla relationer och samarbete över gränserna. Urfolk har också i enlighet med samma princip rätt att upprätthålla och utveckla relationer och samarbete med andra urfolk över gränserna på en global nivå. Globalt samarbete med andra urfolk och deltagande i en global folkrörelse för urfolk är en viktig del av erkännandet och förverkligandet av samernas rättigheter på en internationell nivå. Coronaviruspandemin har försvårat det globala samarbetet mellan urfolken samt urfolkens möjlighet att delta i internationella processer. Det är viktigt att säkerställa det globala samarbetet under pandemier, men samtidigt ska man säkerställa att det globala samarbetet inte utsätter urfolken för smitta, när de redan befinner sig i en sårbar ställning.

Beredskap för framtiden

8. Samerna som ett urfolk behöver en beredskapsplan för pandemin, vars syfte är att begränsa skadorna som pandemin orsakar för människans hälsa och för samesamfundet. Länderna bör beakta samernas självbestämmanderätt och att sameområdet sträcker sig över fyra länder när de genomför åtgärder på grund av pandemin. Syftet med beredskapsplanen är att leda beredskapen för pandemin på alla nivåer i förvaltningen så att man säkerställer att samernas rättigheter som urfolk förverkligas och att samesamhällets funktioner fortsätter så bra som möjligt. Under pandemin ska man beakta samernas rätt att upprätthålla och utveckla relationer över gränserna, utöva sina traditionella näringar och få tjänster över gränserna så att undantagsförhållandena försvårar dessa så lite som möjligt.
9. Även när nationella beredskapsplaner utarbetas gäller det att beakta att de samiska områdena är belägna på fyra staters territorium. Staterna bör samordna utarbetandet och genomförandet

av beredskapsplaner som omfattar samiska områden så att begränsningar till följd av undantagstillstånd så lite som möjligt försvårar samernas gränsöverskridande samhällsliv. Om inte de nationella beredskapsplanerna harmoniseras med beaktande av att samerna bor på fyra staters territorium, kan upp till fyra olika beredskapsplaner med mycket varierande begränsningar bli tillämpliga på de samiska områdena. Detta försvårar avsevärt samernas gränsöverskridande samarbete.

10. Länderna ska vidare skydda den samiska befolkningen som bor i området mot spridningen av coronaviruset speciellt när begränsningarna som rör rörelsefrihet tas bort samt vid ökad turism på grund av detta i områden där samerna bor. Ländernas interna anvisningar för resor ska fästa uppmärksamhet vid att urfolkets rätt till hälsa och liv säkras, eftersom situationen för spridningen av smittan varierar i områden i de olika länderna. Gränsöverskridande rörelse mellan länderna där samerna bor, upprätthållande av relationer mellan samfund eller förutsättningar för traditionell näringsverksamhet ska inte riskeras på grund av risken som turismen medför, såvida det inte grundas på en regional spridningssituation av sjukdomen.